

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ร้อยกรอง คือ การประพันธ์รูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะบังคับในการแต่งตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ วรากรณ์ บำรุงกุล (2537, หน้า 33) กล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมร้อยกรองของไทยว่า กำเนิดในสมัยสุโขทัยด้วยร้อยโบราณ และมีครบทั้ง 5 ประเภท คือ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ส่วนร้อยกรองในยุคต่อมาก็คงใช้ฉันทลักษณ์เหมือนเดิม เพียงแต่แต่งให้ยากยิ่งขึ้นออกไป เพื่อให้ไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้น หรือให้แตกต่างกันไปด้วยการใช้กลบท

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยติดต่อกับประเทศตะวันตกมากขึ้น คำประพันธ์ไทยได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมประเทศตะวันตกมากตามไปด้วย ร้อยกรองของไทยจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะทางด้านรูปแบบการประพันธ์ ส่งผลให้นิยามคำว่าร้อยกรองของไทยมีความหมายกว้างขึ้น ชลธิรา กลัดอยู่ (2517, หน้า 152) แสดงทัศนะว่า ร้อยกรองของไทยมีความหมายอยู่ 2 ระดับ ระดับแรก หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงตามฉันทลักษณ์โบราณ ระดับที่สอง หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้เขียนคิดฉันทลักษณ์ขึ้นมาเอง สอดคล้องกับข้อสรุปลักษณะร้อยกรองไทยปัจจุบัน โดย สุวนีย์ มกราพันธ์ (2525, หน้า 59-80) ที่ว่า ฉันทลักษณ์ที่นิยมใช้มีทั้งการอนุรักษ์รูปแบบเดิม และเบี่ยงเบนจากแบบแผน คือ ไม่เคร่งครัดต่อจำนวนคำตามฉันทลักษณ์ มีการเลียนแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองตะวันตก ตลอดจนการเขียนกลอนเปล่า

กลอนเปล่าเป็นคำประพันธ์ที่ไม่มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนคำวรรค สัมผัส เสียงหนักเบา หรือเสียงวรรณยุกต์ แต่ไม่ใช้การเรียงต่อเป็นร้อยแก้ว เนื่องจากมีการแบ่งช่วงเป็นวรรคได้จึงหวะงคงมคล้ายกลอน (สนธิ ตั้งทวี, 2529, หน้า 267 - 268) นับเป็น ความพยายามของผู้เขียนในการสร้างสรรค์รูปแบบให้แตกต่างไปจากร้อยกรองแบบฉบับซึ่งเคร่งครัดด้านฉันทลักษณ์ เพื่อความเหมาะสมในการนำเสนอเนื้อหา โดยคำประพันธ์รูปแบบนี้ปรากฏในวงวรรณกรรมไทยมาเป็นเวลากว่า 80 ปีแล้ว ทว่าไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่ามีความเป็นมาอย่างไร เนื่องจากในวงวิชาการวรรณกรรมมีความเห็นต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากการประพันธ์ของไทยประเภทร่าย (คมทวน กันธนู, 2530, หน้า 95) อีกฝ่ายเชื่อว่าเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากการประพันธ์ของตะวันตก 2 ชนิด คือ

แบบลงค์เวิร์ส (Blank Verse) ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่บังคับเสียงหนักเบา แต่ไม่บังคับสัมผัส และฟรีเวิร์ส (Free Verse) คำประพันธ์ที่ไม่มีกำหนดเสียงหนักเบาของกลุ่มพยางค์ที่แน่นอน จะมีสัมผัสหรือไม่ก็ได้ กล่าวกันว่าผู้ที่นำคำประพันธ์ประเภทแบบลงค์เวิร์ส มาแต่งเป็นภาษาไทย ครั้งแรก คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงแปลบทละครของเชกสเปียร์ มาเป็นภาษาไทย ทว่ากลอนเปล่าในลักษณะนี้ไม่เป็นที่นิยม ส่วนการแต่งกลอนเปล่าแบบฟรีเวิร์ส ยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด โดยทั่วไปเชื่อว่า ราช รักรอง เป็นผู้เริ่มแต่งขึ้นก่อน กลอนเปล่าบทแรกตีพิมพ์ในนิตยสารชาวกรุง พ.ศ. 2502 ต่อมากลอนเปล่าแบบฟรีเวิร์สได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2527, หน้า 507 - 511)

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ร้อยกรองไทยในอดีตให้ความสำคัญกับความงามทางด้านภาษา เสียง ความหมาย และเครื่องคิดนันทลักษณ์มาตลอด ทำให้กลอนเปล่าถูกโต้แย้งว่าด้อยคุณค่า ไม่ประเทืองปัญญา ทักษะที่แตกต่างกันในเรื่องคุณค่าของกลอนเปล่าได้นำไปสู่การจัดประชุม ทางวิชาการ การสัมมนา และการอภิปรายในประเด็นดังกล่าวอย่างกว้างขวาง เช่น การสัมมนาเรื่อง ทิศทางร้อยกรองไทย จัดโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ.ศ. 2529 การอภิปรายในหัวข้อบทกวีและเรื่องสั้นของคนรุ่นใหม่ จัดโดย สมาคมภาษาและหนังสือ แห่งประเทศไทย ในปีเดียวกัน กระนั้น การประชุม สัมมนา และอภิปรายทุกครั้งก็ไม่เคย ให้การยอมรับกลอนเปล่า (อภิรักษ์ แก้วแก้ว, 2531, หน้า 2)

ในการประกวดรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) พ.ศ. 2550 ได้เกิดข้อถกเถียงกันอีกครั้ง เมื่อคณะกรรมการรอบคัดเลือกประกาศรายชื่อเกวีนพนธ์ 8 เล่ม ที่ผ่านเข้ารอบให้คณะกรรมการรอบตัดสินได้พิจารณา ในจำนวนนั้นมีกลอนเปล่ารวมอยู่ 2 เล่ม ธเนศ เวศร์ภาดา (อ้างถึงใน หลากมิติหลายมุมมองในซีไรต์ 2550, 2550, หน้า 24) กรรมการรอบคัดเลือกกล่าวถึงปรากฏการณ์ที่กลอนเปล่าผ่านเข้ารอบ 2 เล่มว่า ในอดีตเหตุที่ กลอนไร้ฉันทลักษณ์มักถูกรับหรือผ่านเข้ารอบอย่างมากเล่มเดียวนั้น เป็นเพราะความนิยม ในกลอนฉันทลักษณ์มีอยู่มาก ขณะเดียวกันกลอนไร้ฉันทลักษณ์ที่เคยส่งเข้าประกวดก็ยังไม่ค่อยดี แต่ปีนี้กลอนไร้ฉันทลักษณ์ส่งเข้าประกวดจำนวนมากและมีพัฒนาการขึ้นมากในด้าน การเรียบเรียงความคิด จินตนาการ รวมถึงการเลือกสรรถ้อยคำ ขณะที่ประชาคมวรรณกรรม ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของนักเขียนจำนวนหนึ่งได้ออกแถลงการณ์ตรวจสอบคณะกรรมการ รางวัลซีไรต์ รอบคัดเลือก พ.ศ. 2550 ในแถลงการณ์มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการที่ คณะกรรมการให้กลอนเปล่าผ่านเข้ารอบถึง 2 เล่มว่า คณะกรรมการไม่เข้าใจเกวีนพนธ์ และพยายามถ้อยอำนาจในการกำหนดทิศทางของวรรณกรรมไทย (ประชาคมวรรณกรรม, 2550) ข้อโต้แย้งดังกล่าวทำให้ทราบถึงการไม่ยอมรับกลอนเปล่าที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

จากความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลอนเปล่าของไทย เพื่อนำเสนอคุณค่าของงานประพันธ์รูปแบบนี้ ประกอบกับสำรวจพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศึกษากลอนเปล่าของไทยมี 3 เรื่อง ได้แก่ การศึกษารูปแบบและแนวคิดของร้อยกรองรูปแบบใหม่ ในช่วง 1 ตุลาคม 2529 ถึง 31 มีนาคม 2530 โดย เจียรนัย ศิริสวัสดิ์ (2530) การศึกษาหนังสือกลอนเปล่าที่พิมพ์ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2526 ถึง พ.ศ. 2529 โดย อภินันท์ แกมแก้ว (2531) และกวีนิพนธ์รูปแบบอิสระของไทย ช่วง พ.ศ. 2519 ถึง พ.ศ. 2537 โดย กัลยา กุลสุวรรณ (2540) ในจำนวนนี้มีเพียงงานวิจัยของ อภินันท์ แกมแก้ว ที่ศึกษากลอนเปล่าโดยตรง แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงคุณค่าของคำประพันธ์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยครั้งนี้ โดยมุ่งศึกษาคุณค่าของกลอนเปล่าของไทยจากหนังสือกลอนเปล่าที่พิมพ์รวมเล่มออกจำหน่ายครั้งแรก พ.ศ. 2514 กระทั่งถึง พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีที่ทำการวิจัย ในด้านคุณค่าขององค์ประกอบภายใน และคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม โดยศึกษากลอนเปล่าที่มีความดีเด่น ได้รับการแสดงความเห็นเชิงบวกจากนักวิจารณ์ นักวิชาการหรือสถาบันทางวรรณกรรม ทั้งนี้ เพื่อที่จะนำเสนอคุณค่าของการประพันธ์รูปแบบนี้อย่างรอบด้าน และครอบคลุมทุกสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะส่งผลถึง การตระหนักในคุณค่า การยอมรับ และเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการประพันธ์กลอนเปล่าต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาคุณค่าของกลอนเปล่าของไทย ในด้านคุณค่าขององค์ประกอบภายใน และคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบคุณค่าของกลอนเปล่าของไทย ในด้านคุณค่าขององค์ประกอบภายใน และคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม
2. เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาการประพันธ์กลอนเปล่าของไทย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการประพันธ์รูปแบบนี้

### ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งขอบเขตออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1. ขอบเขตด้านข้อมูล
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มีรายละเอียด ดังนี้

# 1. ขอบเขตด้านข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หนังสือกลอนเปล่าที่พิมพ์รวมเล่มเผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เริ่มมีการพิมพ์กลอนเปล่าออกจำหน่าย ถึง พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีที่ทำการวิจัย ทั้งนี้ เพื่อศึกษาคุณค่าของกลอนเปล่าให้ครอบคลุมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยคัดเลือกผลงานที่ได้รับการแสดงความเห็นเชิงบวกจากนักวิจารณ์ ได้แก่ ชลธิรา ศักยวิวัฒนา ชมัยกร แสงกระจ่าง พรพิไล เลิศวิชา วิทยากร เชิงกุล สายพิน ปฐมาบรรณ และสุภาพ พิมพ์ชน นักวิชาการ ได้แก่ คนยา วงศ์ชนะชัย และสถาบันทางวรรณกรรม ได้แก่ คณะกรรมการคัดเลือกรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์)

ในขั้นต้นสามารถรวบรวมหนังสือกลอนเปล่าได้จำนวน 53 เล่ม จากนั้นนำไปให้นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการศึกษากลอนเปล่า ได้แก่ นางชมัยกร แสงกระจ่าง นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ที่มีความเชี่ยวชาญในการประพันธ์ร้อยกรอง และการศึกษาบทกวีไร้ฉันทลักษณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศ เวศร์วิดาตนา นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย มีความเชี่ยวชาญในการประเมินคุณค่าของบทร้อยกรอง คัดเลือกผลงานอีกครั้ง โดยผู้วิจัยจะเลือกหนังสือกลอนเปล่าที่นักวิชาการทั้งสองคนมีความเห็นตรงกันว่ามีความดีเด่นมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ซึ่งได้ผลงานที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจำนวน 14 เล่ม ดังนี้

| ชื่อหนังสือ                        | ชื่อนักเขียน       | ปีที่พิมพ์<br>ครั้งแรก | จำนวนบท<br>กลอนเปล่า |
|------------------------------------|--------------------|------------------------|----------------------|
| 1. ขอบกรุง                         | ราช รักรอง         | 2514                   | 40                   |
| 2. จารึกบนหนังสือ                  | สุรัช จันทิมาร     | 2518                   | 14                   |
|                                    | และประเสริฐ จันดำ  |                        |                      |
| 3. ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว             | พิบูลศักดิ์ ละครพล | 2521                   | 36                   |
| 4. นักฝันข้างถนน                   | มายา               | 2526                   | 17                   |
| 5. ตึกตากรอยทราย                   | ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ | 2526                   | 84                   |
| 6. ลายก้นหอย                       | คำปิ่น สีเหนือ     | 2528                   | 61                   |
| 7. ยามเช้า                         | จ่าง แซ่ตั้ง       | 2528                   | 54                   |
| 8. ดอกฝน                           | ละไมมาด คำฉวี      | 2532                   | 70                   |
| 9. ไม่มีเหตุผลที่เราจะทำร้ายกันอีก | มูฮัมมัด ต่ำเหล็ม  | 2537                   | 31                   |
| 10. งานศพดอกไม้                    | เอื้อ อัญชลี       | 2541                   | 96                   |

| ชื่อหนังสือ                           | ชื่อนักเขียน            | ปีที่พิมพ์<br>ครั้งแรก | จำนวนบท<br>กลอนเปล่า |
|---------------------------------------|-------------------------|------------------------|----------------------|
| 11. WAR เรามีพระเจ้าคนละองค์          | พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พักษ์ | 2547                   | 65                   |
| 12. เก็บความเศร้าไว้ให้พื้มือเด็กเด็ก | ศิริวร แก้วกาญจน์       | 2548                   | 47                   |
| 13. ฤดูมรสุมบนสรวงสวรรค์              | อุเทน มหามิตร           | 2550                   | 43                   |
| 14. ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ             | พิทักษ์ ใจบุญ           | 2550                   | 50                   |

## 2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ การศึกษาคุณค่าของ  
องค์ประกอบภายใน กับการศึกษาคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม รายละเอียดดังนี้

### 2.1 คุณค่าขององค์ประกอบภายใน ได้แก่

#### 2.1.1 คุณค่าด้านรูปแบบ

#### 2.1.2 คุณค่าด้านการใช้ภาษา

#### 2.1.3 คุณค่าด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิด

### 2.2 คุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม ได้แก่

#### 2.2.1 คุณค่าต่อผู้อ่าน

#### 2.2.2 คุณค่าต่อสังคม

## วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาคุณค่าของกลอนเปล่าของไทย เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)  
มีขั้นตอนดังนี้

### 1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมรายชื่อหนังสือกลอนเปล่าของไทยที่พิมพ์รวมเล่มระหว่าง พ.ศ. 2514  
ถึง พ.ศ. 2550 ต่อมาคัดเลือกผลงานที่ได้รับการแสดงความเห็นเชิงบวกจากนักวิจารณ์ นักวิชาการ  
หรือสถาบันทางวรรณกรรม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปให้นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ  
ทางด้านการศึกษากลอนเปล่าคัดเลือกอีกครั้ง กระทั่งได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความโดดเด่นที่สุด  
จำนวน 14 เล่ม

#### 1.2 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลอนเปล่าของไทย

#### 1.3 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าของบทร้อยกรอง

1.4 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบ การใช้ภาษา  
แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอแนวคิด

1.5 รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคูณค่าของกลอนเปล่าของไทย

## 2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาคูณค่าของกลอนเปล่า ในด้าน

2.1 คุณค่าขององค์ประกอบภายใน ได้แก่

2.1.1 คุณค่าด้านรูปแบบ

2.1.2 คุณค่าด้านการใช้ภาษา

2.1.3 คุณค่าด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิด

2.2 คุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม ได้แก่

2.2.1 คุณค่าต่อผู้อ่าน

2.2.2 คุณค่าต่อสังคม

3. ชั้นสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

4. ชั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

## นิยามศัพท์เฉพาะ

กลอนเปล่าของไทย หมายถึง คำประพันธ์ที่ไม่มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ซึ่งผู้วิจัยนำมา  
เป็นข้อมูลทำการศึกษา จำนวน 14 เล่ม ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2514 ถึง พ.ศ. 2550

คุณค่าขององค์ประกอบภายใน หมายถึง ลักษณะดีเด่นของกลอนเปล่าในด้านรูปแบบ  
การใช้ภาษา และกลวิธีการนำเสนอแนวคิด

คุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม หมายถึง ประโยชน์ของกลอนเปล่าที่มีต่อผู้อ่านและสังคม

## ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การคัดเลือกหนังสือรวมกลอนเปล่าเพื่อนำมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยเลือกหนังสือที่นำเสนอ  
เนื้อหาด้วยรูปแบบกลอนเปล่าทั้งหมด หรือนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ด้วยรูปแบบกลอนเปล่า  
โดยจะพิจารณาจากเจตนาของผู้เขียนในการเลือกรูปแบบการประพันธ์เพื่อนำเสนอผลงาน  
เป็นสำคัญ

2. การอ้างอิงตัวบทกลอนเปล่า ผู้วิจัยระบุชื่อหนังสือ และหมายเลขหน้าไว้ในวงเล็บ  
ด้านล่างกลอนเปล่าที่อ้างถึง ดังตัวอย่าง

วิญญาณฉัน

สั้นหนาว

ขณะตระหนกั่ว

แม่เธอจะคงาม

ราวเจ้าสาวแห่งรัตติกาล

ทว่านั่น...

คือแสงสะท้อนของดวงตะวัน

(เก็บความเศร้าไว้ให้พื้นมือเด็กเล็ก, หน้า 30)

กรณีกลอนเปล่าที่อ้างถึงไม่มีหมายเลขหน้า ผู้วิจัยระบุชื่อกลอนเปล่าบทนั้นแทน

ดังตัวอย่าง

ลูกมักจะพอใจ แม้ว่าที่นั่นจะแคบ

แต่ขอให้มีความรักของพ่อแม่ผู้นั้น

กาลอย่างนี้ ก็มีแสงแดดเขียนบทกวีพ่อแม่ลูก

ดอกไม้ความรักของพ่อแม่ซ่อนเมล็ดพันธุ์มากมาย

ลูกของพ่อแม่ต้องรู้จักเอาไปเพาะปลูก

ดอกไม้จะออกดอกงดงามมากมาย

(ขามเช้า, ๓๘. พ่อแม่ลูก)

3. ผู้วิจัยใช้การขีดเส้นใต้ เพื่อเน้นคำหรือข้อความที่กล่าวถึงให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ดังตัวอย่าง

เทวียายังอยู่ในโลกใบเก่า บัดนี้เขา-ไอนส์ไคน์ไปอยู่เสียที่ไหน?

ไปปรารณา ๆไปสู่อีกปรารณา

เอลซา! อีกครั้งแล้วไอนส์ไคน์กำลังเรียกหาเธอ, เอลซา!

(ลูกของแม่ไม่มีสัญชาติ, หน้า 68)

การเล่นเสียงวรรณยุกต์ “ไป” กับ “ไป” ทำให้กลอนเปล่ามีความไพเราะ เนื่องจาก  
เกิดเสียงสูงต่ำคล้ายเสียงดนตรี